

O'RTA ASR ALLOMALARI VA MUTAFAKKIRLARINING MEROSIDA YOSHLARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISH MUAMMOSINING YORITILISHI

ОСВЕЩЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ МОЛОДЕЖИ В НАСЛЕДИИ СРЕДНЕВЕКОВЫХ УЧЕНЫХ И ЭНЦИКЛОПЕДИСТОВ

ILLUMINATION OF THE PROBLEM OF DIRECTING TO PROFESSIONS YOUTH IN THE HERITAGE OF MEDIEVAL SCIENTISTS AND ENCYCLOPEDISTS

N.Shodiyev¹

S.Saydullayev²

1. 1.2.- O'zbekiston-Finlandiya pedagogika institute, Samarqand, O'zbekiston

Annotatsiya. Ushbu maqolada alloma, mutafakkir va donishmandlarimizning yosh avlodni kasb-hunar tanlash bo'yicha boy merosi muhokama qilingan.

Kalit so'zlar. Kasb, hunar, savdo, tikuvchi, sangtarosh, bo'zchi kasblari.

Аннотация. В данной работе рассматриваются вопросы богатого наследия учёных энциклопедистов Мавороуннахра по выбору профессии подрастающего поколения.

Ключевые слова. профессия, ремесло, торговля, портной, каменщик, ткач.

Annotation. In this article is being considered the rich heritage of the learned encyclopedists of Mavorounnahr on the choice of profession of the young generation.

Key word: profession, craft, trade, tailor, mason, weaver professions.

Xalq hunarmandchiligi moddiy va ma'naviy me'roslarimiz bilan hamohang ravishda rivojlanishi ko'plab mutafakkir, donishmandlarning bitik va asarlarida yuksak mahorat bilan o'z ifodasini topgan va ushbu asrlar jarayonida madaniyat xazinalaridan o'z o'rini egallagan. Turli ijtimoiy-iqtisodiy tuzulmalarda yaratilgan hadislar, pandnoma, rivoyat, hikoyat, doston, g'azal, ruboiy, masnaviy, ertak kabi xalq og'zaki ijodi namunalari orqali insonning ta'lim-tarbiyasi va kasb-hunar o'rganishining afzalligi, halol mehnat bilan yashashning zarurligi to'g'risida fikrlar bizgacha yetib kelgan. Bunday yozma manbalarga zardushtiylikning ulug' asari hisoblangan, eramizdan avvalgi VI-IV asrlarda yaratilgan "Avesto"da bolalar yoshligidan daraxt ko'chati o'tqazishi, uy ro'zg'or qurollarini yasashi, yerga ishlov berishi kabi mehnat mashg'ulotlari bilan shug'ullunishlari kerakligi haqida ko'plab satrlar keltirilgan: Masalan: "Avesto"da, ta'riflangan va targ'ib etilgan eng qutlug' kasb dehqonchilikdir. Zero bu kasb sohiblari zardo'shtiylarni moddiy ne'matlar bilan ta'minlaydi. Bu esa hayot taraqqiyotining asosiy omilidir.

Shuningdek, "Avesto" kitobida Sirdaryo va Amudaryo sohillarida yashaydigan xalqlarning kasb-kori, savdo-sotig'i, qo'shni xalqlar munosabatlari bayon qilingan. Har bir hunar egasining jamiyatda tutgan o'rni alohida qayd etilgan. Dehqonlar va chorvadorlar jamiyatni moddiy ne'matlarini yaratuvchilar sifatida ta'riflangan.

Darhaqiqat, yoshlarni mehnat jarayoniga, kasb-hunar egallashga yo'naltirish va ushbu faoliyatlarni o'zlashtirishni takomillashtirish yo'lida olib borilayotgan

N.Shodiyev¹
Pedagogika
fanlari doktori,
professor
O'zbekiston-
Finlandiya
pedagogika
instituti,
Samarqand,
O'zbekiston

S.Saydullayev²
Amaliy
matematika va
fizika fakulteti
tyutori
O'zbekiston-
Finlandiya
pedagogika
instituti,
Samarqand,
O'zbekiston
sarvar.78.78@mail.ru

tadqiqotimiz uchun sharq halqlarining boy ma'naviy me'rosi va qadriyatlarga tayanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Markaziy Osiyo xalqlari VII-IX asrlardan boshlab dinga, uning aqidalariga rioya qiladi. Musurmonlarning eng oliy, muqaddas kitobi bo'lgan "Qur'oni Karimda" ham inson yaxshi xulq egasi bo'lishi va halol kasbkori evaziga oila boqib, ro'zg'or tebratishi ta'kidlab o'tilgan. "Qur'oni Karim"ning oyat va sur'alarida mu'tabar Alloh nomidan xalqni, uning ahli mo'minini to'g'ri yo'lga boshlaydi. "Qur'oni Karim"ning bevosita oyatlaridan kelib chiqib, xalq orasida turli pand nasihatlar, rivoyatlar, hikoyatlar ko'rinishida hadis yaratildi. Unda, kishilarning turmush tarzi, ijtimoiy faoliyati va bir-biriga bo'lgan munosabatlarini, tartibga solish tag'risida tarbiyaviy pand nasihatlar berilgan. Imom Buxoriy, o'zining "Al-jom'e as sahih" (Ishonarli to'plam) asarida kasb—hunar o'rganish, mehnat qilish va uning afzalligi to'g'risidagi hadislarini to'plab sharhlagan. Masalan: Birinchi mazkur hadisning 14-bobida "Kishining kasbi va o'z qo'li bilan mehnat qilishi haqidagi" hadisida shunday deydi—"Mening o'z kasbim borligini qavmimiz yaxshi bilir, men garchi musulmon ishlari bilan band bo'lsam ham, shu kasbim orqali oilamni tebraturman"—deb yozadilar. "Tikuvchi haqida", "Savdo ishlari" haqida alohida e'tiborga molik boblar, hadislar keltirilgan.

O'rta asr mutafakkirlari dunyoqarashida barkamol shaxsni shakllantirishga qaratilgan pedagogik ta'sir qilish majmuasi omillarida ikki tarkibiy qismni, ta'lim va tarbiyani ajratish, bunda tarbiyani ta'limga nisbatan ustuvorligi aksiomatik xaqiqat darajasiga ko'tarilganligini ko'rsatish lozim.

Buyuk allomalarning kasbiy mehnat ta'limi va tarbiyasini yosh avlod ta'lim va tarbiyasini tarkibiy qismi sifatida qaralganligini, uni aqliy, jismoniy va ma'naviy tarbiya bilan birgalikda qo'shib olib borish lozimligi to'g'risida bildirilgan fikrlari diqqatga sazovordir. Qomusiy olimlar ta'lim-tarbiyani amalga oshirishda bolaning moyilligini, qobiliyatini hisobga olish zarurligining tub mohiyatini ko'rsatib beradi. Buyuk mutafakkir Abu Nasr Forobiyning asarlarida insonlarni ilm-ma'rifatli bo'lishga, halol mehnat qilishga, kasb-hunar egallashga hamda inson shaxsining ijodiy va bunyodkorlik kuchini va uning kamolotini, qadr qimmatini ulug'lashga chorlaydi. Allomaning fikriga ko'ra "...kimki eng go'zal va foydali bo'lsa, kashf etgan narsasi chindan ham uning istagiga va boshqa birovning istagiga muvofiq bo'lsa yoki uni boshqalarning xohishiga muvofiq deb gumon qilinsa, kashf yoki ijod etilgan narsa haqiqatdan foydalidir".

Ta'lim, bilimlarni o'rganish asosida hosil bo'ladi. Tarbiya esa, amaliy faoliyat asosida, ya'ni unda o'quvchilarning kasb-hunarga bo'lgan havasini qo'zg'atish mumkin.

Agar o'quvchi kasb-hunarga qiziqsa, ushbu qiziqish uni butunlay kasb-hunarga bog'lab qo'yadi, natijada u kasb-hunarning chinakkam oshig'i bo'lib qoladi.

Qomusiy olim Abu Rayxon Beruniy kishilarning baxt saodati, kamoloti uning halol mehnat qilishi, kasb-hunar o'rganishi deb biladi. Beruniyning "Geodeziya", "Menerologiya", "Hindiston", "Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar" nomli asarlarida o'zi yashab turgan davrdagi ishlab chiqarishning

rivoji va kasb-hunarga oid qimmatli ma'lumotlar berilgan. "Barcha qimmatli narsalar inson mehnati bilan emas, balki uning halol mehnati bilan ulug'lanadi. Bunig uchun mehnat zarur, faqat aql idrok va mehnatning jonlanishiga kishilar hayotini belgilab beradi"-deydi. (,9)

Abu Rayxon Beruniy yoshlarni eng kichik yoshdan boshlab qobiliyatiga qarab mehnat qilishga o'rgata borish, kattalar mehnatini e'zozlaydigan qilib tarbiya berish, bolani bilim va kasbga o'rgatish, oilaning diqqat markazida bo'lishini ijobiy baholaydi. Alloma oilada boshlangan mehnat tarbiyasini maktabda ta'lim, bilim va hunar o'rgatish bilan bog'liq holda davom ettirishni alohida ta'kidlaydi. O'sha davrda Zandona qishlog'ida bo'z to'quvchilar (bo'zchi kasbi), Buxoro yaqinidagi katta to'qimachilik korxonasi, Samarqandda qog'oz va oyna ishlab chiqaradigan ustaxona, Toshkentda hunarmandchikning juda katta turdagi mavjudligi erkin mehnat va qimmatbaho mehnat qurollari borligini taqozo etadi. Bu yutuqlarga ta'lim-tarbiyasiz erishib bo'lmazligi ayon. Shu o'rinda Beruniy ilm-ahillari, olimlar, pedagoglarning mehnat jamiyat uchun naqadar kerakligi va zararligini alohida o'qtirgan.

Beruniy o'z asarlarida hunarmand ustalarning ahvoli, shogirdlarining faoliyati, ish haqlari haqida qimmatli fikrlarni keltirgan. Jumladan, u "Menerologiya" asarida shunday yozadi: "Basrada billurdan idish-tovoq va boshqa narsalar yasaydilar. Ish joyida belgilab o'lchab beruvchi usta bo'lib uning oldida billurning mayda va katta bo'laklari to'plangan. Ana shulardan chiroyli va keraklisini olib, undan eng chiroyli va yaxshi buyum yasashni o'ylab, o'lchab, belgilab chiqqan. Shundan keyin uni yasovchi hunarmandga beradi. U birinchi usta aytganidek, buyumlarni yasab boshlaydi"[3,113].

Ushbu ma'lumotlardan O'rta Osiyo hududida metallurgiya, konchilik va hunarmandchilik naqadar keng tarmoq olganini ko'rish mumkin.

Toshlarni, parmalab teshish, arralash va kesishda oddiy parmalash dastgohi hamda drelning kashf etilishi, ishlatilishi, qimmatli toshlarni g'ovak qilib parmalash usuli katta ahamiyatga ega bo'lgan. Buyuk mutafakkir Marvariddan go'zal buyumlar tayyorlash maktabi ishini quyidagicha ta'riflaydi: "Qimmatbaho marvarid donachasini oxirigacha parmalashdan hadiksirab, ustalar uning bahosini tushunib yetmagan shogirdlariga berishadi. Shogirdlar butun borligi bilan ishga kirishib ketadi. Bunda ularning qo'llari qaltiramasdan, qo'rqmasdan parmalaydilar. Agarda bu ish havfsirash bilan bajarilar ekan, parmalash davomida biror-bir tasodif bilan dur maydalanib ketsa usta shogirdlariga tarsaki tushirgan. Tarsakining zarbi ularni yaxshiroq, sifatliroq ishlashga ko'niktirgan. Dur parmalanib bo'lganidan so'ng havfli vaziyat o'tib ketgan" (3,119)

Abu Ali ibn Sino bolalarni kasb-hunarga qobiliyati va qiziqishlarini aniqlashning muhimligini alohida ta'kidlagan.

U shundan keyingina bolani o'zi tanlagan kasb-hunar sir-asrorlariga o'rgatish mumkin deb hisoblagan: "Har bir odamni uning qiziqishi va layoqati, iste'dodiga qarab o'qitish kerak, aks holda ta'lim va tarbiya ko'zlagan natijani bermaydi" [9].

Donishmand Yusuf Xos Hojibning ta'biricha "Har bir kishi ijtimoiy hayotning faol ishtirokchisi sifatida hunar o'rganmog'i, o'z hunari bilan xalqiga, Vataniga xizmat qilishi zarur", -deydi [5]. Darhaqiqat, hunar o'rganishga va mehnat qilishga bo'lgan intilishi har bir inson uchun hayotiy ehtiyoj bo'lmog'i kerak.

Yusuf Xos Hojib o'z bolalarini foydali mehnatga o'rgatmasdan, ortiqcha erkalatib ularni kelgusida noloyiq hatti-harakatlar qilishida to'g'ridan-to'g'ri aybdor bo'ladigan ota-onalarni qattiq qoralaydi: "Kimningki o'g'li yoki qizi taltaytirib yuborilgan bo'lsa, buning uchun u oxiri qattiq yig'laydi"- deb ta'kidlaydi, har bir ota-ona o'z farzandiga yoshligidan hunar o'rgatishi kerakligini qayta-qayta o'qtiradi (5, 223).

Ulug' mutafakkir Mahmud Qoshg'ariy o'zining "Devoni lug'ati turk" ("Turkiy so'zlar to'plami") nomli asarida "Ilmli, aqlli odamlarga yaxshilik qilib, so'zlarini tingla. Ilmlarni hunarlarni o'rganib, amalga oshir"-deydi. Allomaning ushbu fikri kishilarni mehnat qilishga, yaxshilikka undaydi, yomonlikni qoralaydi. Ilm va hunar sohiblarini e'zozlaydi. Kishilarni ulardan ibrat olishga chaqiradi. Demak ulug' donishmand o'zining ushbu so'zlari bilan unumli mehnat qilishni ilmni o'rganish bilan barobar qo'yadi. Kishi mehnat qilsagina, hunar o'rgansagina ilmli, aqlli kishi hisoblanadi (7,187 b).

Amir Temur mamlakatda hunarmandchilik, dehqonchilik, chorvachilik va savdoni rivojlantirishga katta e'tibor bergan. U insonlarning mehnat bilan band bo'lishiga katta e'tibor qaratgan. U o'z davlatida to'qimachilik, yog'och, tosh uymakorligi, gilam to'qish, sopol, metall idishlarni va hokazolarni yo'lga qo'yganligi sababli ommaviy ishsizlikka yo'l qo'ymagan.

Sohibqiron Amir Temur o'zining shavkatli armiyasini tuzishda bo'lajak askarlarning quyidagi uch belgisiga tayangan holda hukm chiqargan:

- askarning kuch ishlata olish sifatleri bo'yicha;
- askarning qilichni egallash darajasi va sifati bo'yicha;
- askarning aqliy sifatleri va ziyrakligi, zehni o'tkirligi bo'yicha [4].

Mazkur uch belgining birligi Amir Temur armiyasiga qabul qilishning me'zoni bo'lib xizmat qilgan. Shu bois uning askarlari charchashni bilmaganlar. Ular sovuqni ham, issiqni ham, ochlik va suvsizlikni ham bir xilda boshdan o'tkazishgan.

O'rta asr sharq mutafakkirlari o'z asarlarida yoshlarni kasbiy mehnat ta'limi va tarbiyasiga juda katta ahamiyat berganlar. Ular kasb-hunar ta'limiga, tarbiyaning zaruriy tarkibiy qismi sifatida yondashganlar va uni aqliy, jismoniy va ma'naviy tarbiya bilan birga olib borish zarur, deb hisoblaganlar. Ularning asarlarida yoshlarga, qobiliyatlarini va moyilliklarini hisobga olib, jiddiy o'ylab mehnat faoliyatini tanlash to'g'risida pand va nasihatlarini ko'rish mumkin. Chunonchi, Alisher Navoiy ta'lim oluvchilarning individual, o'ziga xos hususiyatini hisobga olish zarurligini ta'kidlab, insonlar tabiatan teng bo'lsalar ham ammo ularga turli fazilatlar berilgan.

Buyuk mutafakkir Alisher Navoiy "Farhod va Shirin" dostonidagi pahlavon Farhodning ilm-hunarga qiziqishi targ'ib etiladi hamda yoshlarning bir necha hunarni egallashlariga undaydi. Shuningdek, Navoiy Farhodni bir necha kasb-hunar

egasi, ya'ni u sangtaroshlik, rassomlik, naqqoshlik kabi hunarlarni mukammal egallab olgan inson sifatida ulug'laydi. Ilm va hunurni egallagan, jismoniy jihatdan chiniqqan, mehnatsevar Farhod kamtarin, mazlumlarga g'amxo'r, sofdil, mard, oliyjanob bo'lib yetishadi. Navoiy Farhodni suvsiz yerlarga suv chiqargan qaxramon mehnat sohasida mo'jizalar ko'rsatgan bahodir yigit sifatida ta'riflaydi, u ilm va hunarni xalq manfaati uchun ishlatish lozim deb hisoblaydi. Farhod Shirinni qidirib Armanistonga borganda Arman yurtida tog'da kanal qazayotgan qishilarni ko'radi va "Hunarni asrabon netkumdir oxir, olib tuproqqa ketgumdir oxir" deya o'z bilimini ishga soladi, kanal qazuvchilarning mashaqqatini yengillashtiradi hamda xalq o'rtasida katta shuhrat qozonadi.

Navoiy hazratlarining zamondoshi Jaloliddin Davoniy "Bir odam turli kasb-hunarlar bilan shug'ullanmasligi kerak, chunki bu odam tabiatiga to'g'ri kelmaydi va bu odam hech qachon ijobiy natijaga erisha olmaydi. Zero, har bir hunar munosib ravishda o'zlari o'rganayotgan kasb-hunarlarining bittasini to'g'ri tanlashi lozimligi haqida gapirib u "Jalol etikasi" asarida shunday yozadi: "Odamda barcha kasb-hunarlar qobiliyat yo'q, aksincha har bir kishi ma'lum bir kasb-hunarga ishtiyoqi bor" (8,112b).

Sharqda insonshunoslik insonni bilish metodikasi bo'yicha ming-ming yillik tajriba mavjud. Insonni bilishning oddiy sharqona usulda pedagogik tashhis qo'l keladi. Bu borada genetik, bioastrologik va biografik metodlar keng ommalashgan usullardir.

Tashhis jarayonining o'zi Forobiyning fikricha, u tashhis qo'yishni so'ngra olimlar tahlilini, undan keyingilari va xulosani o'z ichiga oladi: "Men aytayapman, avvalambor biz turli xil fe'l atvordan kelib chiquvchi amallarni birma-bir sanab o'tishimiz lozim va shundan so'nggina qaysi bir amallarni bajarishimizda biz rohatlanishimizni, qaysi birlarini bajarganimizda iztirob chekishimini ko'rib chiqishimiz va fikr mulohaza qilishimiz lozim. Bu bilan tanishib chiqqanimizdan so'ng, ushbu amal yaxshi yoki yomon fe'l atvordan kelib chiqayotganini ko'rib chiqamiz. Agar amal yaxshi fe'l atvordan kelib chiqqan bo'lsa, unda biz yaxshi fe'l atvor, agar yomon fe'l atvordan kelib chiqqan bo'lsa, u yomon fe'l atvor deymiz".

Forobiy o'zining ilmiy xulosalarini tushuntirib berish uchun o'zi sevgan o'xshatish usuliga murojaat qiladi: "Tabib tegishli vositalar yordamida sog'ligini saqlash uchun mahdona usulga murojaat qiladi, agar tana hasta bo'lsa, u bu hastalikni yo'qotish uchun mahto usuliga murojaat qiladi. Xuddi shunday, agar bizga yaxshi fe'l atvor xos bo'lsa, ushbu fe'l atvorni saqlab qolish uchun mahdon usullarga murojaat qilamiz, agar bizga yomon fe'l-atvor xos bo'lsa, u holda biz ushbu fe'l atvorni yo'qotish uchun Moxjup usuliga murojaat qilamiz".

Genetik metod bo'lsa, shuncha narsani bilishlari lozim bo'lganidek insonga ruhiy bilishlari lozim bo'lganidek insonga ruhiy bilish san'ati qanchalik kerak bo'lsa, unga shuncha narsa kerakdir.

Genetik metod faqat ota-onalardan meros bo'lgan fiziologik, pedagogik-psixologik iqtidor kabi xususiyatlarni oladi degan aqidaga tayanadi. Sharqona insonni bilishga genetik yondashish avlodni o'rganishni tavsiya etadi. Haqiqatdan ham boladagi qobiliyat, layoqat kasbga munosabat, o'tmish avlodlarni biri yoki bir

nechtasidan o'tadi. Masalan, musiqa qobiliyati ham avloddan-avlodga o'tishi fikrimizning dalilidir. Bunga mashhur san'atkor Zokirovlar, Uzoqovlar, Rajabiyar kabi sulolalarni ko'rsatish mumkin.

Sharqona insonni o'rganishda biostologik metod keng samarali "kalitdir". Zero, inson ota-onaning farzandi bo'lishi bilan birga tabiatning ham, ijtimoiy borliqning ham "mevasidir".

Diniy taqvo sifatida yo'qolib ketgan abjad hisobi ("Hisobi abjad") da shaxsga tashhis qo'yish metodini tiklash maqsadga muvofiqdir. Chunki, har bir inson makon va zamonda shakllanadi. Ayniqsa, u murg'akligida ota-onadan olganidek, tabiat, ma'naviy-psixologik muxit, jamiyat ta'siri asosida kamol topadi. Xalqimizda "qon bilan qirgan" xususiyatlar barqaror ekanligi haqida hikmat bor. Sharqona mijoz ana shu bola tug'ilganidan yil, fasl, qaysi burjning ta'sirida bo'lishini hisobga oladi. Bu burj osti tug'ilgan bolalar bir ota-onaning bolalarga nisbatan ham yaxshiroq, ham salbiy xususiyatiga bo'ladilar. Bir sinf bir xil mijozdagi bolalarni o'qitganda bu tabiiy yaqinlik ta'lim-tarbiya natijalariga asoslanadi.

Biografik metod ommalashgan bo'lsada, uning metodologiyasi aniq tizimli ishlab chiqilmagan, yana bolaning ona bag'rida to mavjud holatigacha ijtimoiy pedagogik muhit darajasi uning xarakterida namoyon bo'ladi. Mu'lumki, ijtimoiy muhit shaxs shakllanishining asosiy omilidir.

Sharq xalqlarida "Qush uyasida ko'rganini qiladi"degan naql bolaga baho berishda asosiy mezonga aylangan.

O'qituvchi bolaning qobiliyati, layoqati va tarbiyalanganlik darajasini aniqlashda yuqorida ko'rsatilgan oddiy sharqona usullardan foydalanishi maqsadga muvofiqdir.

Shunday qilib, O'rta Osiyolik mutafakkirlar bolaning individual qobiliyatlarini, moyilliklarini va qiziqishlarini aniqlashga katta e'tibor berganlar. Ta'lim oluvchining individual qobiliyatlari va odamning boshqa fiziologik va psixologik fazilatlarini hisobga olishni va bunda o'qituvchining tutgan o'rining muhimligini ta'kidlagan.

Jaloliddin Davoniyning "Axloqi Jaloliy" asarida "Bolaning qalbi xuddi naqsh solingan taxtaga o'xshaydi va suratlarni osonlikcha qabul qiladi", deydi. Davoniy oilada o'g'il bolalarni barkamol inson qilib, oilaning yetakchisi sifatida tarbiyalash uchun avvalo kasb-hunarga o'rgatish lozimligini ham alohida ta'kidlaydi. Inson kasb-hunarni egallashga uni takomillashtirishga intilishi bilan jamiyatga foyda ketiradi deyishi bilan u insonni inson qiladigan uni ulug'laydigan obro' e'tiborini ko'taradigan mehnat ekanligini ta'kidlab o'tadi. Davoniyning fikricha har bir inson biron bir kasb - hunarni egallashi nafaqat jamiyat, balki oilada ota-onasining o'zining obro'sini oshirishga katta yordam beradi, degan fikrni ilgari suradi.

Ibn Sino "Tadbiri manzil" asarining katta bir bobida oilada barkamol shaxs tarbiyasi xususida qimmatli fikrni bildirib: "Agar oilada oila boshlig'i tajribasizlik, no'noqlik qilsa u oila a'zolarini yaxshi tarbiyalay olmaydi va oqibatda yomon natijalar kelib chiqishi mumkin, agar oilada tarbiyaning usullaridan yaxshi foydalanilsa oila baxtli bo'ladi,"-deb ta'kidlaydi.

Sharq mutafakkirlari ta'limotida o'g'il va qizlarga ta'lim va tarbiya berish, ularga kasb-hunar o'rgatish g'oyasi muhim o'rin egallaydi. Qadimiy an'alarimizga binoan hunarmand va kosib, me'mor va naqqosh, dehqon va chorvador, to'quvchi va nonvoy ustoz-shogird an'alarini hamon davom ettirib kelmoqda. Dono xalqimizda "Ustozidan o'tmagan shogird-shogird emas", "Hunarli kishi xor bo'lmaydi", "Ustoz-otangdek ulug'" singari maqol va iboralarni ijod etganlar va farzandlarining barkmol bo'lib ulg'ayishini orzo' qilganlar.

Buyuk qomusiy olim Abu Nasr Forobiy kasb-hunar to'g'risida ilk fikrlarini bildirib, qimmatli maslahatlar bergan, chunonchi, ta'lim va so'z ko'nikmalari, tarbiya esa amaliy malaklaridan iborat ish harakat ekanligini, muayyan kasb hunarga berilgan, u bilan qiziqqan qishilar shu kasb-hunarning chinakkam shaydosi bo'lishini aytgan. Bu mulohazalardan ko'rinib turibdiki, kasb-hunar insoniyat uchun azaldan zarur hayotiy vosita bo'lib kelgan. Ota-bobolarimiz o'zlari shug'ullangan kasblari orqali ro'zg'or tebratib oilalarini boqishgan va o'z kasblarini sevuvchi, uni ardoqlovich insonlar bo'lishgan. Bu kasblar asosan avloddan-avlodga meros bo'lib kelgan.

Abu Ali ibn Sino buyuk qomusiy olim sifatida barcha xodisalarning mohiyatini ilmiy jihatdan ochib berishga harakat qilgan sharq mutafakkirlaridan biridir. Uning pedagogik-psixologik qarashlari ilmiy asosda ko'rilgan bo'lib, u bolaning fe'l atvori va tasavvurini shakllantirishda umuminsoniy g'oyalar ko'llanilishini hamda murabbiy, ota-onalarga qattik tan jazosidan ko'ra, ularni shaxsiy ibrat orqali voyaga yetkazish ma'qulligini ta'kidlab o'tgan.

Mutafakkirning "Donishmandnoma", "Risoi ishq", "Uy xo'jaligi", "Tib qonunlari" asarlari mamlakatimiz xalqlari odob-aloq psixologiyasi va tabobat olamida alohida o'rin tutadi.

Ma'rifatparvar olimning mehnatsevarlik tarbiyasi borasidagi fikrlari ham diqqatga sazovordir. Jumladan, u har bir bolani biror hunarga o'rgatmoq shart deydi. Yosh yigit biror hunar o'rgansa, uni hayotga tatbiq eta olsa va mustaqil hunar tufayli oilani ta'minlaydigan bo'lsagina, otasi uni uylantirib qo'ymog'i lozim, deb hisoblaydi.

O'spirin hunar egallashi bilan birga unda nafaqat axloqiy hislar, balki xarakteri va irodaviy hislatlari ham tarkib topa boshlaydi.

O'spirinlarda hunar egallashi orqali sabr-bardoshlilik, chidamlilik, mehnatsevarlik, ishbilarmonlik, tadbirkorlik, zukkolik kabi insoniy sifatlar shakllanadi.

Ibn Sino har bir odamning mijozidan kelib chiqqan holda unga alohida e'tibor berish kerakligini ta'kidlashi tufayli juda katta amaliy ish qilganligiga guvoh bo'lishimiz mumkin. Uning fikricha, har bir inson faqat unga tegishli bo'lgan hususiyatlargagina egadir, unga o'xshagan kimsalar kamdan-kam bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda hozirgi kunga qadar saqlanib qolgan qator me'moriy inshootlar, buyuk memoriy obidalar, xalq amaliy san'ati asarlari (naqqoshlik, ganchkorlik, me'morchilik) arxeologik izlanishlar tufayli topilgan hunarmandchilik buyumlari-bularning barchasi buyuk ajdodlarimizning yoshlari kasb-hunar

o'rganishga, yuksak iste'dodli va qobiliyat sohibi bo'lishga oid bebaho materiallar qoldirganligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Professional ta'lim tizimini ilg'or xorijiy tajribalar asosida yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni // "Xalq so'zi" gazetasi, 2019 yil 6 sentabr
2. Uzlusiz kasb-hunarga yo'naltirish. Uslubiy qo'llanma. Tuzuvchilar: N.Shodiev va boshqalar.–Samarqand: Kamar-media, 2022 y. -68b.
3. Turaqulov E. Shkolnikom o Beruni.-T.:O'qituvchi 1990. -71 s.
4. Temur tuzuklari. –T.: G'.G'ulom nomidagi nashriyot, 1992. -110 b.
5. Yusuf Xos Hojib Qutadg'u bilig. –T.: Yulduzcha, 1990.-250 b.
6. Unsurulmaoli Kaykovus. Qobusnoma. –T.: Fan, 1996. -142 b.
7. Davoniy Jaloliddin. Axloqi jaloliy. 2- qism
8. Koshg'oriy Mahmud. Devoni lug'ati turk. -T.:G'.G'ulom nomidagi nashriyot, 2017.-481 b.
9. Shodiev N., Fayziev M. O'quvchilarni kasb tanlashga yo'naltirish asoslari. O'quv qo'llanma. –Samarqand: Fan bulog'i, 2023. -200 b.